

יום הכפורים

הכפורים מכפר⁸ (א) כפרה מצד דעם עצם טאג, וואס איז (נאך) העכער ווי די כפרה שעל ידי תשובה⁹ — און מצד דעם זיינען זיי העכער פון די "ימים שבין ר"ה ליוהכ"פ" (וואס ענינם איז תשובה);

(ב) דערנאך איז פאראן אין זיי אויך דער ענין התשובה — צוליב וועלכן זיי אויך ווערן אריינגערעכנט אין די (עשרת) ימי תשובה.

[בין אז מען געפינט, אז די תשובה פון ר"ה ויוהכ"פ איז אן אנדערער, א העכערער אופן אין תשובה, וואס איז ניט פארבונדן (כ"כ) מיט דער תנועה פון מרירות, נאך זי איז (בעיקר) א תשובה מתוך שמחה¹⁰.

לא מיבעי ראש השנה, ווען מ'טאגט ניט זאגן קיין וידויים כו"ו, נאך אפילו ביום הכפורים (ווען עס איז דא א חיוב להתוודות¹²) — פסק'נט דער אלטער רבי'ן: „הלובש שק מחמת תשובה צריך לפשטו כיוה"כ מפני שהוא יו"ט וצריך לכבדו בכסות נקי". ד.ה. אז די תשובה פון

א. מ'האט שוין פיל מאל גערעדט וועגן דעם לשון חז"ל² „עשרה ימים שבין ראש השנה ליום הכפורים" — אז אין דעם לשון זיינען לכאורה פאראן צוויי הפכים: „שבין ר"ה ליוהכ"פ" בא-ווייזט אז ראש השנה און יוהכ"פ גייען נישט אריין אין די ימים; פון דעם אבער וואס די גמרא זאגט „עשרה ימים שבין כו"ו" איז מוכח, אז אויך ר"ה ויוהכ"פ גייען אריין אין דעם חשבון פון די עשרה ימים, ווארעם צווישן ר"ה און יוהכ"פ זיינען דאך בלויז זיבן טעג.

ו"ל דעם ביאור אין דעם, אז אין ר"ה ויוהכ"פ זיינען דא צוויי ענינים:

(א) זייער עיקר ענין (וואס דאס איז נישט דער ענין התשובה): דער ענין עיקרי פון ראש השנה איז — „תמלי-כוני עליכם", קבלת מלכותו ית' „ובמה בשופר"; און דער ענין עיקרי פון יום הכפורים איז — „עצמו של יום

(1) ראה לקו"ש ח"ד ע' 1144, 1150. ועוד.

(2) ר"ה יח, א. יבמות מט, סע"א. שם קה, סע"א.

(3) בע"י ר"ה שם: שמריה עד יוהכ"פ. אבל בש"ס

לפנינו (במקומות שבהערה הקודמת) וכן בע"י יבמות שם הוא כפפנים. וכ"ה ב"ר"ח ר"ה שם. ועוד.

(4) ראה בנדרין תענית ה, רע"א. בהנשמן בשד"ח כללים מע' הברית כלל עב (ובשו"ת בית אפרים

הארי"ה סניא שציון שם — ד.ה. דעשרת ימים שבין ר"ה כו. ודאי דאיכא דלא דייק ונקט כי הך לישנא).

(5) ולהעיר מטאורח סתר"ג: אלו הם שבעה ימים שבין ר"ה ליוהכ"פ. וראה לקמן הערה 16.

(6) ר"ה טז, סע"א. שם לד, ב. וראה הנסמן

בלקו"ש ח"ד ע' 1354. ח"ט ע' 434. ועוד.

(7) כ"ה ברמב"ם לפנינו. ובקריית ספר (להמבי"ט)

על הרמב"ם כאן (ולהלן פ"ב) „עיצומו". וראה ס'

המדע (ירושלים, תשכ"ד) כשינויי נוסחאות.

(8) רמב"ם הל' תשובה פ"א ה"ג וד'. וראה תוס'

שבועות יג, סע"א: היום עצמו . . . מכפר.

(9) ראה בארוכה לקו"ש ח"ד ע' 1150 ואילך.

(10) אף שבכללות — בכל תשובה „לעולם" —

כל השנה) צריך לבוא „לידי שמחה אמיתית" (תניא

פ"א ואילך. שם ספ"ד. אגה"ת ספ"י וספ"א).

וראה לקמן סעיף ד' והערה 29.

(11) שו"ע אדה"ז א"ח סתקפ"ד ס"ב.

(12) ראה רמב"ם הל' תשובה פ"ב ה"ז וח'. שו"ע

אדה"ז שם רסתר"ז (וראה גם טור ושו"ע שם. טור

שם סתר"כ).

(13) א"ח ס"ס תרי (ממג"א שם סק"ה בשם ס'

חסידים סתר"ט).

וע"פ הנ"ל י"ל, אז דער מקור לזה איז פון דעם לשון חז"ל גופא — „עשרה ימים שבין ר"ה ליוהכ"פ", אז די (ז') ימים „שבין ר"ה ליוהכ"פ" זיינען אויסגעטיילט פון ר"ה ויוהכ"פ דערמיט וואס זיי זיינען מיוחד (בלויז) אויף ענין התשובה; משא"כ ברי"ה ויוהכ"פ, וואס (א) תשובה איז נישט עיקר ענינם, (ב) אויך די תשובה שבהם איז אן אנדער אופן אין תשובה, כנ"ל.

ג. מען דארף אבער פארשטיין:

דער רמב"ם פסקנ'ט אין הלכות תשור בה"י: אע"פ שהתשובה והצעקה יפה לעולם, בעשרה ימים שבין ר"ה ויוהכ"פ היא יפה ביותר כו' (און אין דער הלכה שלאח"ז איז דער רמב"ם ממשיך): יום הכפורים הוא זמן תשובה לכל כו' והוא קץ מחילה כו' לפיכך חייבים הכל לעשות תשובה ולהתודות ביום הכפורים.

פון המשך לשון הרמב"ם איז מוכח, אז דער חיוב תשובה ביום הכפורים איז נאך מער ווי אין די פריערדיקע ט' הימים — איז ווי שטימט עס מיט הנה"באר לעיל, אז דער ענין התשובה איז מער בהדגשה אין די ז' ימים לגבי (ר"ה ויוהכ"פ)?

לכאורה וואלט מען געקענט זאגן, אז דאס וואס עס איז פאראן א חיוב תשובה ביום הכפורים איז עס נישט ווייל יום הכפורים מצד עצמו איז מיוחד לתשובה,

ליוהכ"פ. אבל שם הוא לענין אכילה בטהרה שהצורך להזהיר ע"ז הוא מלכתחילה רק לז' ימי חול"י (לי הטור שם); משא"כ הענין דעשרת ימי תשובה, שגם ברי"ה ויוהכ"פ צ"ל ענין התשובה.

(17) שם ה"י.

יוהכ"פ טאר נישט זיין בסתירה צום יו"ט שבו, און דעריבער טאר מען נישט טראגן א „שק מחמת תשובה" (14).

ב. דערמיט וועט מען אויך פארשטיין וואס עס שטייט אין סידור האריזל¹⁵ וועגן די (עשרת) ימי תשובה, וז"ל: „מי שיחזור בתשובה גמורה ויתענה בז' ימי התשובה נמחל לו כל עונותיו . . יום ראשון מז' ימי התשובה ביום א' דשבת מתכפרים לו כל עונותיו שחטא ביום א' דשבת, וכן ביום ב' כו'". ד.ה. אז יעדערער פון די שבעת ימי השבוע צווישן ר"ה ויוהכ"פ איז כנגד זיין באטרעפנדן טאג מימי השבוע דכל השנה כולה.

פון דעם איז פארשטאנדיק, אז די ז' ימים זיינען אויסגעטיילט (אפילו פון ר"ה ויוהכ"פ) בענין התשובה, ביז, אז דוקא אויף זיי זאגט מען אז זיי זיינען כולל אין זיך (בנוגע לענין התשובה) כל ימי השנה.

ולכאורה: וואו געפינט מען אז מ'זאל אויסטיילן „ז' ימי התשובה" (16) (פון די עשרת ימי תשובה)?

(14) והרי החיוב תשובה דיוהכ"פ הוא מה"ח (ראה לקמן סיפא ג), ואילו החיוב דכסות נקי' הוא רק מדברי קבלה (ראה שו"ע אדה"י שם ס"ח). וראה ק"א לסרמ"ב סק"א דלדעת הרמב"ם לכבדו בכסות נקי' הוא מדברנו, ולמה לא דוחה „שק מחמת תשובה" את החיוב דכסות נקי'?

אלא שמכיוון שענינו (העיקר) דיוהכ"פ הוא מה שעצמו של יום מכפר, לכן, התשובה דיוהכ"פ היא תשובה מתוך שמחה (ולא ב"שק"). ולהעיר מס' חסידים סתרטי: ביוה"כ . . צריך לקרוע הלב ולא הבגדים. — וראה במפרשי הפסוק ויאל ב, יג.

(15) עשיית.

(16) בטאור"ח סתר"ג בשם הירושלמי „שבעה ימים", ומשמך שאלו הם שבעה ימים שבין ר"ה

(*) ראה ראשית חכמה ש' התשובה פ"ג ד"ה עוד לתשובה) המקורות והטעמים דתשובה צריך שק"שליה מס' ר"ה בתחלתה. שם מס' יומא (רלב). א.

(*) היינו בניגוד לרגל, אבל נכלל בזה גם יום השבת, ולהעיר מדרכי משה שם.

„יום הכפורים הוא זמן תשובה“²¹; ביום הכפורים איז פאראַן אַ חוב תשובה אַלס „זמן תשובה“²² (ניט נאָר אַלס יום כפרה).

[און דאָס איז מתאים צום לשון רבינו יונה הידועה (בשערי תשובה שלו)²³, אַז „מצות עשה מן התורה להעיר אדם את רוחו לחזור בתשובה ביום הכפורים שנאמר“²⁴ מכל חטאתיכם לפני ה' תטהרו“].

מוז מען זאגן, אַז אע"פ וואָס יוהכ"פ איז טאָקע מיוחד (אויך) אויף ענין התשובה, פונדעסטוועגן איז דאָ אַ חילוק עיקרי צווישן דער תשובה מיוחדת אין די (עשרה) ימים שבין ר"ה ליוהכ"פ און — תשובת יוהכ"פ. דער חוב מיוחד ביוהכ"פ „לעשות תשובה ולהתודות“ איז נישט פאָרבונדן מיט דער מעלה מיוחדת

נאָר דאָס איז (בלויז) אַ תוצאה פון דעם ענין עיקרי (הנ"ל) פון יוהכ"פ — „עצמו של יום הכפורים מכפר“¹⁸; וויבאלד דער רמב"ם פסק'נט אַז „עצמו של יום הכפורים מכפר לשבים (דוקא)“¹⁹, דעריבער לייגט זיך אַ חוב תשובה אויף כאו"א, כדי עס זאל קענען זיין דער „עצמו של יום הכפורים מכפר“, די תשובה נעמט אַראָפּ אַ דבר המונע²⁰.

אבער עס איז אַ דוחק גדול צו מפרש זיין אזוי אין רמב"ם, ווייל פון פשטות המשך לשון הרמב"ם — „יום הכפורים הוא זמן תשובה לכל כו' והוא קץ מחילה כו' לפיכך חייבים הכל לעשות תשובה ולהתודות ביום הכפורים“ — איז משמע, אַז דער חוב תשובה ביום הכפורים איז (ניט אַ תוצאה פון אַז אַנדער זאך, דערפון וואָס „עצמו של יום הכפורים מכפר“ — נאָר) מצד דעם²⁰ וואָס

לשבים“ היינו רק תנועה כללית ד,שב, ולא עשיית תשובה ממש. ע"ש.

(21) ודוחק לומר שמש"ש הרמב"ם „לפיכך חייבים . . לעשות תשובה“ בא בהמשך ל„והוא קץ מחילה וסליחה“ (דהיינו מה שעצמו של יוהכ"פ מכפר). ובפרט שפשטות לשון הרמב"ם „והוא קץ כו'“ (ולא „שהוא קץ כו'“) משמעו שהי"ע נוסף (ולא טעם אלאפניו). ודוחק לפרש מפני שמתחיל „יום הכפורים“ (היינו זמן כפרה) הוא זמן תשובה כו'.

(22) וכן משמע ממש במו"ח ח"ג רפמ"ג: ענין צום כפור . . שהוא נותן דעת התשובה . . יום תשובה ועבודה גמורה. ע"ש.

(23) שער ב' אות יד בסופו. ועד"ז כ' בשער ד' אות יז. — אלא שצ"ע שהרמב"ם לא הביא הפסוק דמכל חטאתיכם גוי' (כמו שהביא בנוגע לעשרה ימים הכתוב „דרשו גוי'“).

(24) אחרי (טז, ל') שתחלתו „ביום הזה“ — יוהכ"פ.

(18) כן משמע שמפרש בקרית ספר (להמבי"ט) על הרמב"ם כאן. וראה גם לשון החינוך (מצוה שסד): ועובר כו' ולא התודה כו' ביוהכ"פ שהוא יום קבוע מעולם לסליחה ולכפרה בטל עשה זה — ומשמע דחוב יודיו (ותשובה) הוא רק הכשר לכפרת יוהכ"פ. וראה כלי יקר אחרי טז, ל. וכן מפורש בשו"ע אדה"ז או"ח ר"ס תרו: כיון שיהי"כ הוא יום הסליחה וכפרה . . לפיכך צריך כל אדם שיתוודה על חטאיו כו' (ולכן „מצות יודיו מן הדין הוא בתחלת זמן הכפרה“, ע"ש).

(19) שם פ"א ה"ז. ועד"ז בה"י שגגות פ"א ה"י (וכן נפסק בשו"ע אדה"ז שם ס"ס תרו).

(20) ע"ד (ולא ממש) ארי' הוא דרביע עלי' (עירובין עח, ב). ועוד. וראה אנציקלופדיא לתלמודית בערכו.

(20*) וכן צ"ל עפ"שנ"ת במ"א (לקו"ש חכ"ז ע' 127 ואילך), דמ"ש הרמב"ם „עצמו של יום מכפר

(*) אבל י"ל שכונתו שהחוב דידיו הוא (גם) מחמת כפרת יוהכ"פ. ולהעיר שענין זה כותב (לא) אמ"ש הרמב"ם „חייבים . . להתודות ביוהכ"פ, כיא“ על המשך ההלכה „מצות יודיו יוהכ"פ שיחליל כו'“. וראה שו"ע אדה"ז שהובא בפנים ההערה. ואכמ"ל.

(*) ומ"ש הרמב"ם כאן „והוא קץ מחילה כו'“ — יש לומר, כי חוב יודיו (ותשובה) הוא גם מחמת כפרת יוהכ"פ. ונפק"מ בנוגע לזמן יודיו שצ"ל בעת כפרת יוהכ"פ (עיי' שו"ע אדה"ז דלעיל הערה 18).

ביחיד, וואס דערפון פארשטייט מען אז די אלע עשרת הימים זיינען „זמן תשובה“, וכשם „עשרת ימי תשובה“²⁵ — איז ווי זאגט ער גלייך דערנאך אז (נאר) „יום הכפורים הוא זמן תשובה“ (פון וועלכן עס קומט אויס אז די עשרה ימים זיינען ניט „זמן תשובה“)?!

ווייל דעם ביאור בזה:

בכלל איז תשובה א מצות עשה שאין הזמן גרמא. גלייך ווי מען באגייט א חטא לייגט זיך אויפן חטא א חוב צו טאן תשובה (ווי דער רמב"ם שרייבט אין דער „כותרת“ פון הלכות תשובה: מצות עשה . . . שישבו החוטא מחטאו²⁶); דער חוב צו טאן תשובה אויף א חטא איז ניט פארבונדן מיט א זמן מיוחד — ס'איז אין יעדן זמן אויב מ'האט געטאן א חטא.

און דאס וואס מען זאגט בנוגע די עשרה הימים שבין ר"ה ויוהכ"פ אז זיי זיינען אויסגעטיילט אין ענין התשובה — איז ניט דער פירוש אין דעם אז אין די עשרה ימים קומט צו אין דעם עצם חוב תשובה²⁷, נאר אז די תשובה אין די טעג איז (כדיוק לשון הרמב"ם) „יפה ביותר ומתקבלת היא מיד“; וויבאלד אז אין די עשרת הימים איז א מצב פון „בהמצא . . . בהיותו קרוב“²⁸, איז איינע פון די תוצאות דערפון, אז דורך דעם

אין דער תשובה פון די עשרה ימים (וואס „יפה ביותר ומתקבלת היא מיד“)

— און ווי ס'איז אויך מודגש אין חלוקת ההלכות אין רמב"ם: דעם חוב תשובה ביום הכפורים זאגט ער (ניט אין דער זעלבער הלכה וואו ער רעדט וועגן דער מעלה פון די עשרת הימים, נאר אין א באזונדער הלכה —

און דערפאר, ווען מען רעדט וועגן די עשרה ימים שבין ר"ה ליוהכ"פ אלס עשרת ימי תשובה, איז אדרבה: מען טיילט אויס די 10 הימים שבין ר"ה ליוהכ"פ (מצד דעם וואס זיי זיינען מיוחד לענין התשובה, כנ"ל), ווייל דער חוב תשובה ביום הכפורים איז אן ענין בפ"ע.

בסגנון אחר: דאס וואס די עשרת ימי תשובה זיינען אויסגעטיילט אלס טעג פון תשובה, איז מצד דעם וואס דעמאלט איז דער אויבערשטער „בהמצא . . . בהיותו קרוב“, וואס דאס טוט אויף אז די תשובה זאל זיין „יפה ביותר“ (כדלקמן סעיף ד'), און בנוגע צו ר"ה ויוהכ"פ דריקט זיך אויס דער „קרוב“ צום אויבערשטן אין א העכערן ענין ווי תשובה (בר"ה „תמליכוני עליכם“, ויוהכ"פ — „עצמו של יום מ' כפר“); דערנאך קומט צו א באזונדער ענין אין יום כיפור — א חוב צו טאן תשובה (כפשוטה).

ד. וועט עס זיין פארשטאנדיק לויטן ביאור בלשון הרמב"ם הנ"ל „יום הכפורים הוא זמן תשובה לכל כו" — דלכאורה תמוה:

דער רמב"ם האט דאך ערשט גע- זאגט אין דער הלכה שלפניו אז „אעפ" שהתשובה והצעקה יפה לעולם בעשרה הימים כו' היא יפה ביותר כו“, און ווי ער טייטשט אפ אז דאס איז (אפילו)

25) ולהעיר מהגירסא ברמב"ם כאן (ראה סי' המדע — ירושלים, תשכ"ד) „בעשרת ימי תשובה שבין כו“.

26) ראה בארוכה לקו"ש נשא תש"נ (חידושים וביאורים בש"ס ח"א סי' יח) (וש"נ) שמוה מוכרח דגם התשובה עצמה היא מצוה (ולא רק חידושי).

27) ברמב"ם שם פ"ג ה"ג ד' שהאדם צריך לעשות תשובה בימים אלו מחמת הדיון דריה כו'. אבל איז חוב נוסף של תשובה מצד עצמה.

28) ישע"נ נה, ו. מקומות שבהערה 2. רמב"ם כאן.

קומט צו א תועלת (אויך) לגבי ענין התשובה, אז „היא יפה ביותר ומתקבלת היא מיד“.

[ויש לומר, אז מיטן לשון „יפה ביותר“ איז דער רמב"ם (אויך) מרמז, אז די תשובה פון עשי"ת איז מיט מער גע-שמאק און שמחה. און דאס זאגט דער רמב"ם „אע"פ שהתשובה . . יפה לעולם" — א גאנץ יאר קען עבודת התשובה זיין מתוך שמחה²⁹, ווארום כאטש תשובה איז פארבונדן מיט דער התעוררות פון חרטה כו' מתוך מרירות, דארף מען אבער בשעת מעשה זיין בשמחה דערפון וואס די נפש איז „שבה אל בית אבי' כנעורי"³⁰,

אבער אין די עשרת הימים איז תשובה „יפה ביותר“. ווארום וויבאלד אז דער אויבערשטער איז „בהמצאו . . בהיותו קרוב“, איז דאך די שמחה דערפון וואס מ'ווערט געענטער צום אויבערשטן — ביתר שאת וביתר עוז].

דער אויפטו פון יום הכפורים איז אבער, אז — „יום הכפורים הוא זמן תשובה . . לפיכך חייבים . . לעשות תשובה ולהתודות ביום הכפורים“: דער זמן פון יום הכפורים איז מחייב תשובה. ס'איז נישט (בלויז) דער פירוש, אז דער זמן פון יוהכ"פ מאכט אז די תשובה זאל זיין גרינגער, העכער וכו' — נאר דער זמן שאפט א חיוב תשובה.

[און דער ענין אין יוהכ"פ איז נישט פארבונדן (דוקא) דערמיט וואס ער איז פון די עשרה ימים ווען דער אויבערשטער איז „בהמצאו . . בהיותו קרוב“ וואדער: דער „בהמצאו . . בהיותו קרוב“ ביום הכפורים דריקט זיך אויס אין א העכערן ענין ווי תשובה — דאס וואס „עצמו של יוהכ"פ מכפר“ (כנ"ל סעיף א)].

ה. לויט דעם קען מען אויך מסביר זיין דעם גדר החיוב „לעשות תשובה . . ביום הכפורים“ — דלכאורה איז נישט גלאטיק:

ממה-נפשו: האט מען באגאנגען א חטא, איז מען מחוייב אין תשובה באיזה זמן שיהי' (אינו שייך לחיוב פון יום הכפורים); און אויב מ'האט נישט קיין חטאים — איז בכלל נישט שייך קיין (חיוב) תשובה (מצד יום הכפורים)?

עס זיינען פאראן אחרונים וואס לערנען אז דער חילוק איז: דער חיוב תשובה בכלל האט נישט קיין זמן מסוים, און דערפאר, כל זמן דער מענטש לעבט און קען תשובה טאן, האט ער נאך נישט מבטל געווען די מ"ע פון תשובה (און נאר ווען מת בלא תשובה איז דאמאלס ביטול מ"ע³¹); משא"כ ביוהכ"פ איז דא א מ"ע צו תשובה טאן ביום זה, און אויב מ'טוט נישט תשובה ביוהכ"פ האט מען מבטל³² געווען די מ"ע³³.

(29) ואדרבה: אם בקיום כל מצוה צ"ל שמחה, עאכריכ בתשובה שהיא למעלה מכל המצות (שלכן בכוחה לתקן הפגמים שע"י העדר קיום התומצ' — ראה גם לקמן סעיף ח), כמדובר כמ"פ. ולהעיר מאגה"ת מהד"ק (ע' תקכה) — בהוצאת קה"ת, תשמ"ב.

(30) ל' התניא פל"א (מ, סע"א). וראה לעיל הערה

(31) ע"ד (חיוב כרת) במצות מילה (רמב"ם הל' מילה פ"א ה"ב).

(32) ראה חינוך — נעתק לעיל הערה 18.
(33) ולאחרי יוהכ"פ עד יוהכ"פ הבא — לכאורה דינו כמאחר תשלום קרבנותיו — בין רגל לרגל (ירושלמי ר"ה פ"א ה"א. וראה מפרשים שם. ר"ה ו, א"ב. תמורה יח, ב).

אדע וחטאתי נגדי תמיד". און היות אז "אין" צדיק בארץ אשר יעשה טוב ולא יחטא", איז דאך אלעמאל דא ארט אויף תשובה פאר יעדן איינעם, ווייל "וחטאתי (אע"פ שנתכפר ככר) נגדי תמיד" (כשם ווי "חוזר ומתודה עליהן")³⁷.

דער חילוק אין דעם איז נאָר: ווען די סיבת החיוב לעשות תשובה איז דער מצב (חטא) האדם — איז אויב דער אדם האָט (ניט חוטא געווען, אָדער) שוין תשובה געטאָן אויפן חטא (ער האָט עוזב געווען דעם חטא, וואָס דאָס "בלבד" איז "מצות התשובה מן התורה"³⁸) איז ניטאָ

אבער פון לשון הרמב"ם "יום הכפורים הוא זמן תשובה לכל ליחיד ולרבים כו' לפיכך חייבים הכל לעשות תשובה כו' ביוהכ"פ" — וואָס די הדגשה זאָגט דער רמב"ם דוקא לגבי דעם חיוב תשובה דיום הכפורים — איז משמע, אַז עס קומט צו אַ הוספה אין דעם עצם חיוב התשובה, עס איז אַן אַנדער חיוב ווי דער חיוב תשובה בכל ימות השנה, וואָס דעריבער איז "יום הכפורים הוא זמן תשובה לכל". חייבים הכל לעשות תשובה.

ו. וי"ל ההסברה בזה:

בכל ימות השנה איז דער מצב הגברא (וואָס האָט חוטא געווען) — די סיבה וועלכע שאַפט דעם חיוב תשובה אויפן אדם. ממילא איז ניט שייך צו זאָגן אַז "חייבים הכל לעשות תשובה" — עס ווענדט זיך צי דער אדם איז אין אַ מצב וואָס פאָדערט תשובה אָדער ניט.

משא"כ ביוהכ"פ איז דער זמן די סיבה אויפן חיוב תשובה, ובמילא איז עס שייך צו אלעמען — עס איז "זמן תשובה לכל ליחיד ולרבים". חייבים הכל לעשות תשובה: איז דעם חיוב מחמת הזמן איז ניטאָ קיין הגבלה און עס איז חל אויף "הכל".

— ס'איז קיין קשיא ניט: סוף-סוף ווי איז פאָרט שייך צו מחייב זיין "הכל" אין תשובה — תשובה (כפשוטה) איז דאָך שייך נאָר אויב מ'האָט אַ חטא!

באָוואַנט עס דער רמב"ם גלייך אין דער הלכה שלאח"ז³⁹: "עבירות שהתודה עליהם ביום הכפורים זה חוזר ומתודה עליהן ביום הכפורים אחר אע"פ שהוא עומד בתשובתו שנאמר⁴⁰ כי פשעי אני

(34) ה"ח.

(35) תהלים נא, ה.

(36) קהלת ז, ב.

(37) בבית-אלקים (להמב"ט) שער התשובה פ"ז (ד"ה עוד אפשר) ד, אפשר לומר כי לא הזכיר כאן כי אם הידיו ולא התשובה, כי אינו צריך לחזור ולשוב על מה שחטא מקודם כיוון ששב מקודם אבל להעלותו על שפתיו בידיו הוא צריך (והטעם — להיותו נזכר שלא שוב עוד).

אבל ע"פ משנת כמ"פ (ראה לקו"ש וחיידושים וביאורים) שבהערה 26. לקו"ש ח"ו ע' 194) שגדר הידיו הוא מה שהאדם מבטא בשפתיו החרטה שבלבו (וראה רמב"ם הל' תשובה פ"ב ה"ב), מובן לכאורה, דכאשר מתוודים בפה צ"ל בשעת מעשה הרגש החרטה שבלב (ולהעיר מ"ש המב"ט עצמו בקריית ספר (ריש הל' תשובה) "התשובה והידידי מצוה אחד היא שאין ידיו בלי תשובה"). — והרי אדה"ז מפרש הענין דוחטאתי נגדי תמיד לענין תשובה, כדלקמן סעיף ז. וראה שערי תשובה לר"י בסופו.

ומה שלא הזכיר הרמב"ם "תשובה" — י"ל כי נכלל במה שמשיך שם "שהוא עומד בתשובתו". ואכ"מ.

(38) אגה"ת פ"א (צא, רע"א). וראה לקו"ש ח"ו ע' 197.

(*) אבל י"ל שמספיק מה שכבר גמר בלבו בעבר (וזהו מה שאומר בשפתיו). ובפרט עפ"י בבית אלקים שם רפ"ג בנוגע לידיו, שע"י. שגומר בלבו כו' ואומר דברים אלו בפיו ובשפתיו אז יבוש ויכלם מלשוב עוד למה שחטא. שלכאורה ענין זה אפשר גם מבלי שיתעורר עתה ברגש של תשובה כו'. וראה לקו"ש ח"ו ע' 213. ואכ"מ.

אויף אים קיין חייב נאכאמאל צו נת-
עורר ווערן בתשובה על חטא זה (אע"פ
וואס „חטאתי נגדי תמיד“):

ביום הכפורים אבער, וואס דער זמן
איז מחייב תשובה, און עס לייגט זיך א
חייב אויף „הכל לעשות תשובה“ — איז
אויב ס'איז געווען בחייו אן ענין אויף
וועלכן ס'איז מעגלעך תשובה³⁹, איז מען
אין דעם מחוייב, וויבאלד „חטאתי נגדי
תמיד“, ובמילא איז דאס שייך צו יעדערן
— „חייבים הכל לעשות תשובה“, כנ"ל.

ז. ויומתק ע"פ המבואר אין תניא⁴⁰
בענין „חטאתי נגדי תמיד“, אז אע"פ
וואס „כבר עשה תשובה נכונה“, איז
בשעת א איד ווערט נתעלה אין א
העכערער מדרגה אין עבודת ה', פא-
דערט זיך פון אים א „תשובה עילאה
יותר“.

ועד"ז בענינינו: מצד מעלת היום פון
יום הכפורים, וואס יעדער איד ווערט
נתעלה כו', איז אפילו די ענינים אויף
וועלכע מ'האט שוין פריער תשובה גע-

טאן א „תשובה נכונה“, דארף מען
ביהכ"פ האבן א העכערע תשובה.

בסגנון אחר קצת: מצד דעם עלי' פון א
אידן ביום הכפורים, פאָדערט זיך תשובה
אויף ענינים וואָס פאַר יוהכ"פ (ווען ער
איז געווען אין אַ נידעריקערער מדרגה
בעבודת ה') זיינען זיי (לגבי המדרגה
ההיא) ניט פאַררעכנט געוואָרן ווי
חטאים⁴¹. כידוע⁴² הביאור אין דעם וואָס
מען זאָגט ברכת סלח לנו „בתפילת“⁴³
שמונה עשרה. . ולא קודם התפלה“.

ח. דער ביאור ע"פ פנימיות הענינים
אין דעם וואָס דוקא יום הכפורים איז
„זמן תשובה“:

תשובה איז העכער פון דעם גדר פון
זמן, הרהר תשובה ברגעא חדא⁴⁴ —
נעשה צדיק גמור⁴⁵ (וואָס דערפאַר איז
תשובה ברגעא חדא ממלא כל הפגמים
פון משך זמן רב). דער כח אין תשובה
קומט דערפון וואָס תשובה איז פאַר-
בונדן מיט הקב"ה עצמו (כמחז"ל⁴⁶ אז
דוקא הקב"ה האָט געזאָגט „יעשה
תשובה ויתכפר לו“).

[ועד"ז באַ דעם אדם איז די הת-
עוררות תשובה פאַרבונדן מיט עצם

(39) יתרה מזה נלפענ"ד (והנפק"מ להלכה: (א)
המקדש אשה תיכף להתחלת חיובו במצות (ומציאות
עבירות בחייו) ע"מ שהוא בעל תשובה — אינה
מקודשת, (ב) אעפ"כ שייך אצלו „זמן תשובה“ ע"ד
שיש אצלו „זמן זרע וקציר“ אף שאין לו שדה, (ג) אם
נדר ע"מ „שאעשה דבר פלוני בזמן תשובה“ ועשה
ביהכ"פ — מחוייב לקיים נדרו.
(40) פכ"ט (לו, ב).

(41) להעיר מד"ה החלצו תרניט (סה"מ תרנ"ט ע'
סד). ועוד — בטעם שגם צדיק גמור אומר היודים
דעשי"ת, „מפני שלפי אמיתות גדולתו ורוממותו גם
העבודה האמיתית לחטא יחשב כו“.

(42) ראה תו"א וארא נה, ד. גמ"א צה, סע"ג.
תשא בהוספות קיא, סע"ג ואילך. ועוד.

(43) ל' התו"א וארא שם.

(44) זח"א קכט, סע"א.

(45) קדושי מט, ב (כגירסת האור זרוע סי' קיב).
אלא שמפני דספק אם הרהר ה"ז ספק קידושין (תוס'
ר"י הזקן ורא"ש שם. טושו"ע אה"ע סל"ח סל"ב).

(46) ירושלמי מכות פ"ב ה"ז. פסיקתא דרי"כ פ'
שובה. יל"ש תהלים מזמור כה.

(*) ברמ"א (ושו"ע אדה"ז) או"ח סו"ס שמג, דאם
עבר עבירות בקטנותו. טוב לו שיקבל ע"ע איזה
דבר לתשובה ולכפרה. אבל כאן שע"פ דין „אין
צריך לתשובה“ (רמ"א ואדה"ז שם), אינו בגדר
„בעל תשובה“.

נשמתו וואָס איז אַלעמאַל גאַנץ⁴⁶, און דעריבער ווערט פון דאָרט נתמלא דער פגם אין דער הארת והתפשטות הנשמה].

נוסף ביום הכפורים: הנ"ל איז נמשך בגלוי מצד אין זמן — „זמן תשובה“. יוהכ"פ פועל'ט אַז אידן זיינען (כמל-אכים⁴⁷) — העכער פון וועלט. און דאָס קומט אַראָפּ אין זמן פון יוהכ"פ, וואָס ווערט אָנגערופן אין תורה⁴⁸, „אחת בשנה“, וואָס: (א) דער פירוש פון „אחת“ איז „יחידה“, כדאיתא בתוספות⁴⁹. (ב) „יום

אחד“ איז (אין זמן גופא) אַ זמן וואָס ווייזט אויף העכער פון הגבלה והתחלקות. כמבואר אין תורה אור⁵⁰ דער טעם וואָס שבועות איז יום אחד, ווייל שבועות איז „זמן קבלת התורה . . שהוא בחי' יחידה שלמעלה מהתחלקות“,

עצמו — דער עצם זמן פון יום הכ-פורים איז אַ „כלי“ אויף ענין התשובה (שלמעלה מזמן⁵¹) — „יום הכפורים הוא זמן תשובה“.

(משיחות ש"פ האזינו; ר' תשרי תשכ"ז)

(46) ראה רמב"ם הל' גירושין ספ"ב, תניא ספכ"ד. ובכ"מ.

(47) טא"ח סתרי (מפד"א פמ"ו). שם סתריט (ואדה"ז שם ס"ט) — מדב"ר פ"ב, לו. רמ"א ושריע אדה"ז שם ט"ס תרי.

(48) ס"פ תצוה. אחרי טו, לד.

(49) ד"ה עד אחת — מנחות יח, א. וראה ת"א שבהערה הבאה.

(50) בהוספות יתרו — קט, סע"ד ואילך.

(51) להעיר מצפ"ע מדה"ת (ע"א, ד) בנוגע לצום דיוהכ"פ שהוא „לא בגדר מספר . . עצם היום“ ע"ש.

חג הסוכות

בסוכה . . שכל המצטער בישיבת הסוכה פטור משיבתה⁽¹⁾.

איז אבער נאך אלץ ניט גלאטיק, ווייל ביי כ"ק מו"ח אדמו"ר האָט די גשמית'דיקע טירחא בכזה ניט תופס מקום געווען, אפילו ווען עס האָט זיך גערעדט בלויז וועגן אַ הידור מצוה: און ווי מ'האָט געזען בהנהגתו בענין הסוכה גופא בנוגע לאכילה ושתי', אַז ער האָט זיך ניט גע'רעכנט מיט קיין שווערקייטן און האָט אין דעם מחמיר געווען (און אפילו בשמיני עצרת), ביז, ווי מ'האָט געזען, אַז אפילו אין די צייטן פון ירידת גשמים, וואָס ע"פ דין' מעג מען דעמאָלט עסן בבית, האָט ער אויסגעמיטן עסן חוץ לסוכה².

איז מובן אַז זיין ניט מהדר זיין צו שלאָפן אין סוכה איז ניט געווען מצד דער טירחא וצער גשמי.

ב. עס איז ידוע דער פתגם פון כ"ק אדמו"ר האמצעי³ בנוגע לשינה בסוכה — „ווי קען מען שלאָפן אין מקיפּים דבינה". דאָס מיינט: אין סוכה איז מאיר זייער אַ גרויסער ג'טלעכער אור, וואָס

א. אין הנהגת כ"ק מו"ח אדמו"ר בנוגע ישיבה בסוכה, האָט מען געזען אַ דבר והיפוכו:

ביי אכילה ושתי' בסוכה איז ער גע'ווען נזהר עד קצה האחרון, ער האָט מחמיר געווען אַז אפילו שתיית מים זאָל ניט זיין חוץ לסוכה⁴ (און די זהירות איז געווען אפילו בשמיני עצרת)⁵:

משא"כ בנוגע שינה בסוכה איז, אדרבה — מען האָט געזען אַז ער איז ניט געשלאָפן אין סוכה (נאָר בבית)⁶.

ולכאורה איז אדרבה: דער חיוב פון שינה בסוכה האָט אין זיך מער חומרא ווי דער חיוב פון אכור'ש בסוכה — אכילת עראי (ועאכו"כ שתיית מים) איז מותר חוץ לסוכה, בעת אַז שינת עראי איז אסור חוץ לסוכה⁷.

און אע"פ אַז מחמת די טירחות און שווערקייטן פון שינה בסוכה מצד תנאי המקום והזמן כו', איז מען ע"פ הלכה פטור פון שינה בסוכה (ווי דער דין' איז, אַז „במקומות הקרים שיש צער לישן בסוכה מחמת הקור . . אין צריך לישן

(1) ראה משנה סוכה כו, ב. רמב"ם הל' סוכה פ"ו ה"ו. טוש"ע א"ח סתרל"ט ס"ב. שו"ע אדה"ז שם ס"ב.

(2) ראה מנהגי חג הסוכות (ס' המנהגים — מנהגי חב"ד ע' 67. הוספות לשו"ע אדה"ז (הוצאת קה"ת) שם תשכ"ב.

(3) ראה ס' השיחות תש"ה (ע' 35), וכן שיחת ליל א' דסוכות תרצ"ט (ס' השיחות תרצ"ו — חורף ה'ש"ת (קה"ת ברוקלין, תשמ"ט) ע' 295) — בנוגע לאדמו"ר הרשב"י נ"ע.

(4) סוכה כה, א (במשנה). שם כו, א. רמב"ם וטוש"ע שם. שו"ע אדה"ז שם ס"ז.

(5) שו"ע אדה"ז שם ס"ח (וש"נ).

(6) משנה סוכה כח, ב. רמב"ם שם ה"י. טוש"ע שם סתרל"ט ס"ה ואילך. שו"ע אדה"ז שם ס"ז: סכ"א ואילך.

(7) ראה השק"ט ע"ד ההלכה בשו"ת מנחת אלעזר ח"ד ס"ס לא (ושם, שתלמידו הבעש"ט דור אחר דור נהגו לישב בסוכה ז' ימי החג גם אם ירדו גשמים).

(8) ראה שיחת ליל א' דסוכות תרצ"ט (הנ"ל) — ושם הוא באו"א קצת.

(9) ראה מאו"א ס, טו (סוכה הוא אור המקיף בביתה) — מזהר ותקו"ז (נסמן ביאיר נתיב שם). וראה בהנסמן לקמן הערה 66. ועוד.